

Astrid Renland, Jane Dullum,
Kristian Andenæs (red.)
En fængslende historie – KROM i 50 år

BOGANMELDELSE

Pax Forlag A/S, Oslo 2020. 1. udgave (368 sider). ISBN: 978-82-530-4222-0

KROM – Norsk forening for kriminalreform – blev stiftet i 1968 og har igennem hele sit virke fungeret som en kritisk stemme i den samfundsmæssige debat om retssystemet. I anledning af KROMs 50-års jubilæum i 2018 har 25 akademikere og aktivister bidraget til festskriftet *En fængslende historie – KROM i 50 år*. Festskriftet består af en række artikler, som forholder sig til fængsels- og straffesystemets udfordringer både før og nu. Flere af artiklerne peger på, at også nutidens restriktive kriminalpolitik og fængselssystemets udvikling giver udfordringer for en human straffepolitik.

Bogen er inddelt i 6 dele og består af 21 forskellige bidrag, der kan læses uafhængigt af hinanden.

Del 1 har *Kriminalpolitik* som overordnet tema. KROMs første store sag var kritikken af løsgængerloven, der hjemlede tvangsarbejde og kriminalisering af offentlig beruselse (se også del 2 side 112). KROM har igennem sit virke stået for en kundskabsbaseret kritik af norsk kriminalpolitik, der igennem årene er blevet mere pønalt orienteret med brugen af stadig længere fængselsstraffe i en tid, hvor kriminaliteten falder. KROMs kriminalpolitiske reformarbejde har endvidere i væsentlig grad været rettet mod forholdene i fængslerne. Modsætningsforholdet mellem strenge sikkerhedskrav og rehabilitering er skærpet og spørgsmålet er, om fængselsforholdene anno 2022 afspejler samfundets grundlæggende og proklamerede humane værdier?

Del 2 har *Straf og fængsel* som omdrejningspunkt. KROM har beskæftiget sig indgående med kriminalpolitiske særforanstaltninger herunder anbringelse på det tidligere sikringsinstitut. Da sikringsinstituttet blev ophævet i NOU 1990:5, blev der samtidig foreslået tre nye særforanstaltninger, der kunne tages i anvendelse, hvis der var nærliggende fare for, at lovbryderen ville begå tilsvarende kriminalitet: 1) forvaring, 2) dom til tvungen psykiatrisk behandling for lovbyggere, der blev vurderet psykotiske i straffelovens forstand, 3) dom til anbringelse til omsorg for lovbyggere, der blev vurderet til at være udviklingshæmmede i høj grad. Af de tre nye særforanstaltninger er det bare forvaring, der kan anvendes til tilregnelige lovbyggere. KROM modstand mod de tre nye særforanstaltninger var blandt andet funderet i, at reglerne blev anset for at være upræcise med risiko for en udstrakt brug af de tidsbestemte særforanstaltninger (side 82). Resultatet er i dag, at retstilstanden ikke er

BOGANMELDELSE

synderlig forskellig fra før sikringsreformen, idet de tre nye særforanstaltninger indbefatter regler, som giver mulighed for lang tids indespærring af personer, som vurderes som utilregnelige eller uden »skyldsevne« jf. § 20 i Lov om straff (side 83). Om end forvaring ikke bør overstige 15 år, og som ikke kan overstige 21 år gælder, at der for lovbrud med en strafferamme på indtil 30 år, at retten kan fastsætte en grænse på forvaring i indtil 30 år jf. § 43 i Lov om straff (side 89). Spørgsmålet er derfor, om både de tidsbestemte særsanktioner og forvaring de facto er en genindførelse af livstidsstraffen?

KROM har desuden beskæftiget sig indgående med fængselssystemets virke. Fængslets dobbelte opgave med varetagelse af både kontrolvirksomhed og rehabilitering er en vanskelig balance. Kontrolvirksomheden er blandt andet rettet mod brug af og besiddelse af rusmidler, hvor der udover af fangens omgivelser såsom visitering af celle og afdeling også foretages kontrol med fangekroppenes ydre, hvor fangen som led i visiteringer må afklæde sig og i nøgen tilstand blive besigtiget af fængselsbetjente samt eventuelt at sætte sig på hug og blive besigtiget med et spejl; kontrol med fangekroppens indre ved undersøgelse af urin, blod og spyt eller undersøgelse af kroppens hulrum (se også del 3 side 296). Kontrolvirksomheden præger fængselshverdagen, og sender et signal til fangerne om, at de er: uansvarlige, uforudsigelige og uregerlige. Isolation er et andet kontrolmiddel, der ses som en integreret del af fængselsstraffen, der bruges som svar på de problemer, som fængslet selv skaber. KROM har endvidere gennem sit virke presset på for at ændre straffereaktioner mod børn og unge idet sådanne reaktioner virker mod sin hensigt. Unge lovbyggere under 18 år rammes af det stigma, der følger med straffen, deres sociale netværk begrænses til at udgøre andre unge, der er tvangsansbragt det samme sted, hvor der sker intern læring og negativ socialisering. Forskning viser, at det en myte, at befolkningen ønsker mere brug af fængsel, hvorfor den førte straffepolitik og de senere års strafskærpelser er drevet af myter. Del 2 afrundes med overvejelser om de mange barrierer, som løsladte møder på deres vej mod et bedre liv efter løsladelsen.

Del 3 indeholder forskellige bidrag om *Retshjælp*. KROM samarbejder med Jussbuss, som er en studenterdrevet retshjælp, der har retshjælp til fanger som et centralt område. Indsatsen er vigtig, fordi fanger er en marginaliseret samfundsgruppe med begrænset tilgang til og viden om diverse regelsæt herunder de regler, der regulerer fængselsforholdene. Fangers behov for retshjælp er stort og udækket og samtidig en forudsætning for fangens retssikkerhed. Juridisk Rådgivning (JURK) yder retshjælp til kvindelige fanger, der er kendetegnet ved svære levekår med udsathed for seksuelt misbrug, psykiske problemer og rusmiddelproblemer (se også side del 4, side 301). Der findes pt. fire kvindefængsler i Norge og i tillæg har flere fængsler egne kvindeafdelinger. Det fremgik af en undersøgelse, som JURKs gennemførte i 2017, at 44 pct. af de kvindelige fanger, der besvarede spørgeskemaet, foretrak

BOGANMELDELSE

et kønsblandet fængslet og 23 pct. foretrak et kvindefængsel. Svarfordelingen kan med høj sandsynlighed forklares med at kvindefængsler/kvindeafdelinger er præget af et dårligt socialt klima, ringe faciliteter og begrænsede tilbud om arbejde og træning (se del 4, side 304).

Del 4 har *Fangeliv* som omdrejningspunkt. *Fangeavisen* er en vigtig formidlingskanal, hvor fanger kan skrive om deres inderste tanker og fængselsforhold dog med risiko for, at kritikken bliver bortcensureret af fængslets ledelse. *Synnseterkonferencen* blev etableret af KROM med ønske om at sætte kriminalpolitik på dagsorden. Konferencen foregik på et hotel med overnatning med deltagelse af fanger, forskere og ansatte i kriminalomsorgen. Det kriminalpolitiske program havde dog svært ved at få tabloidpressens interesse (side 280) bortset fra et tilfælde, hvor en fanges hund angreb hotelejerens hund. Denne historie landede på forsiden af Norges største avis og skabte meget furor i den offentlige debat. Blandt andet blev det herefter forbudt for fanger at medbringe deres hund på konferencen, og langt færre fanger fik lov til at deltage i konferencen fremadrettet.

Del 5 handler om *Fangerettighedsbevægelserne*, hvor læseren blandt andet præsenteres for opkomsten af de nordiske fangeorganisationer KROM (Norge), KRIM (Danmark), KRUM (Sverige) samt Novemberbevægelsen (Finland). Bevægelserne voksede frem omkring 1968 ligesom andre antiautoritære sociale bevægelser. Klassekampen havde på daværende tidspunkt forskellige udtryk: arbejdsgiver mod arbejdstager, studerende mod professorerne og fanger mod fangevogtere. I dagens Sverige er klassepolitik erstattet af værdipolitik med fokus på den udenlandske gerningsperson, der ses som en udefrakommende trussel mod os nordboere. Fangebevægelser er vigtigere nu end nogensinde, hvor kritikken ikke skal angå retssystemets mangelfulde virkning til bekæmpelse af kriminalitet, men skal snarere rettes mod fejl i straffeprocessen, diskriminering, fejlbehandling, overgreb m.v. KRIM er KROMs søsterorganisation i Danmark. KRIM blev stiftet i 1967, der overvejende tilbød rådgivning til fanger, hvor rådgivningen blev varetaget af tidligere fanger. I 1995 begyndte KRIM i Århus at anvende jurastuderende til rådgivning. Denne rådgivning blev hurtigt landsdækkende og blev i 1997 udskilt som nystiftet organisation og fik navnet KRIMs retshjælp, der fungerer den dag i dag. KRAK er en tysk kriminalpolitisk forening, der blev stiftet på en konference i 1980 i Berlin. KRAK indbefattede et væld af grupper og initiativer, som havde til hensigt at præge fængselsdiskursen i Tyskland, der dengang planlagde store fængselsbyggerier herunder også ungdomsfængsler. Et andet initiativ var at støtte fagforeninger for fanger. KRAK fik en kort levetid, hvilket til dels kan forklares med organisationens fokus på teoretiske forklaringsmodeller og sin basisorienterede organisationsstruktur, der gjorde det vanskeligt at træffe beslutninger.

Del 6 bærer titlen *Fængselspoesi* og indbefatter to digte om fangeliv.

BOGANMELDELSE

Opsamlende kan det konstateres, at festskriftet *En fængslende historie – KROM i 50 år* er et godt og grundigt værk over KROMs virke gennem 50 år. Den abolitionistiske forankring af KROM løber som en rød tråd igennem antologien. For læsere fra de øvrige nordiske lande er det tankevækkende at kunne genkende udviklingstræk i den førte retspolitik med længere fængselsstraffe og stadigt mere repressive fængselssystemer med risiko for, at fangernes rettigheder krænkes. KROMs rolle som en kritisk stemme i den samfundsmæssige debat om den førte straffepolitik og fængselsforhold er derfor mindst lige så vigtig i dag som tidligere. Jeg håber, at værket bidrager til at KROM tager imod forslaget fra KRIM i Danmark om et tættere samarbejde fremadrettet. Som KRIM formulerer det: »KRIM ønsker derfor ikke kun KROM tillykke med sine første 50 år men skal tillige benytte lejligheden til at udtrykke vores håb om et lidt tættere samarbejde med KROM i de næste 50 år, end det vi har set de første 50 år.« (side 334).

Linda Kjær Minke, Professor MSO, Juridisk Institut, Syddansk Universitet, Campus Odense.